

Л і т е р а т у р а :

1. Платонов К. К. Структура и развитие личности. – М., 1986. – 178 с.
2. Зеер Э. Ф. Психология профессионального образования. – М.: МПСИ, Воронеж: МОДЭК, 2003. – 480 с.
3. Турчинов А. И. Профессионализация и кадровая политика: проблемы развития теории и практики. – Монография. – М.: МПСИ, Флинта, 1998. – 272 с.
4. Карпенко О. Г. Соціальний працівник: деякі аспекти професійної підготовки. – К.: Держ. ін-т розвитку сім'ї та молоді, 2007. – 144 с.
5. Виханский О. С., Наумов А. И., Зубов А. М. Учебные конкретные ситуации. – М., 1997.
6. Сурмин Ю. П. Методология анализа ситуаций (case Study Method). – К.: Центр инноваций и развития, 1999. – 94 с.
7. Ситуаційна методика навчання: теорія і практика / Упор. О. Сидоренко. – К.: Центр інновацій і розвитку, 2001. – 256 с.
8. Як викладати ситуаційні вправи / За ред. О. І. Сидоренка. – К.: Центр інновацій та розвитку, 1999. – 64 с.

Двірня А. Ф.

**ВПЛИВ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ФАКТОРІВ
НА СТАН СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ**

А н н о т а ц и я

В статье рассматриваются тенденции переплетения экономических процесов и явлений, и их непосредственное влияние на состояние системы социального обеспечения населения, анализируется исторический аспект денежно-финансовой политики Украины и социальной защиты.

Економічна діяльність у будь-якій країні спрямовується на те, щоб, насамперед, забезпечити внутрішню і зовнішню безпеку населення та задовольнити його потреби у всьому необхідному для проживання – у житлі, їжі, одязі, речах, інфраструктурі, транспортних засобах та іншому. Особливістю розвинутих ринкових економік є їх переважна орієнтація на групу населення з близьким до середнього рівнем доходу – тобто на так званий середній прошарок населення, який чисельно переважає всі інші його верстви разом взяті і є головним споживачем результатів економічної діяльності та створює основне бізнесове середовище в державі. Частина населення, яка підпадає в категорію “малозабезпеченого”, є основним об'єктом соціального захисту держави з соціально-орієнтованою ринковою економікою. В Україні спостерігається недосконала система соціального забезпечення населення, що виражається величезною кількістю груп людей соціального ризику, недостатнім фінансуванням

соціальних проєктів, браком державних коштів на надання соціальної допомоги та соціальних послуг частині населення, яка потребує цих заходів з боку держави. Першопричинами такої ситуації є слабе економічне підґрунтя України, що прямопропорційно відбивається на системі соціального захисту населення.

Проблема організаційно-економічного механізму як комплексу взаємопов'язаних організаційних, економічних, законодавчих та інших заходів, який реалізує право громадян на соціальне забезпечення, недостатньо вивчається вітчизняними науковцями. Науковці Росії більш детально починають займатись даною проблематикою. Серед них можна виділити Т. С. Пантелєєву, Г. А. Червякову, Л. І. Якобсона, В. М. Рутгайзера та ін.

Відповідно до чинної Конституції, Україна є соціальною державою, а людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, держава забезпечує соціальну спрямованість економіки. Але сучасний стан соціально-економічного розвитку України свідчить про те, що Україна не змогла підтвердити свій статус соціальної держави, так як більшість соціальних норм не виконуються через неспроможність забезпечити їх належне фінансування. Соціальний стан українського суспільства свідчить про те, що реформи, які були запроваджені після здобуття Україною незалежності, не призвели до позитивних змін у соціальній структурі суспільства. Реальне фінансове забезпечення зобов'язань держави у соціальній сфері істотно відстає від рівня країн Центральної та Східної Європи, країн Прибалтики та Росії. Об'єктивний діагноз соціального стану українського суспільства свідчить про те, що такі основні соціальні ризики, як бідність, майнова диференціація населення, відчуженість значної кількості громадян від суспільного життя, звуження їх доступу до освіти, медицини і культури, досягли масштабів, які можуть становити реальну загрозу національній безпеці держави. Практично за всіма найважливішими соціальними показниками світового цивілізаційного розвитку Україна продовжує перебувати на небезпечній межі. До найбільш виразних симптомів соціального нездужання належить сумна демографічна статистика в Україні. Україна займає останні місця серед країн Європи за народжуваністю, а за смертністю – перші. Показник смертності в Україні майже вдвічі перевищує народжуваність. Рівень народжуваності в Україні в останні роки скоротився вдвічі і не забезпечує відтворення населення. Україна є однією з найстаріших націй світу. За даними Держкомстату, частка населення віком 65 років і старше становить 15,9 відсотка і вже перевищила частку дітей віком до 14 років, яка становить 14,8 відсотка. Близько 30 відсотків населення України становлять пенсіонери [3].

Така соціальна структура держави потребує значних видатків на соціальну підтримку, соціальну допомогу та соціальний захист населення, з чим державний

бюджет України сьогодні впоратись просто не в змозі. Хронічний дефіцит державного бюджету вимушує максимально скорочувати видатки на соціальну сферу. А долаючи цей дефіцит за допомогою державних боргів, весь тягар його повернення переноситься на наступні покоління, що фактично не вирішує проблеми стабільного соціального забезпечення населення. (загальний розмір прямого державного боргу на 31 грудня становив 71294,3 млн. гривень (14117,7 млн. доларів). Загальний розмір гарантованого державного боргу на 31 грудня становив 17444,7 млн. гривень (3454,4 млн. доларів), у тому числі гарантований зовнішній борг – 16443,7 млн. гривень (3256,2 млн. доларів), гарантований внутрішній борг – 1000,9 млн. гривень (198,2 млн. доларів)) [1].

Одним з негативних факторів поглиблення кризових явищ в економіці і загострення соціально-політичної напруги в суспільстві є безробіття. На кінець жовтня 2005 року, за даними Держкомстату, на обліку в державній службі зайнятості перебували 726,9 тис. безробітних. Рівень безробіття, за методологією МОП у другому кварталі 2005 року становить 7 відсотків. При цьому попит на робочу силу значно відстає від її пропозиції. Чисельність зайнятого населення віком 15-70 років, порівняно з 2005 роком, збільшилась на 50,4 тис. осіб і становила 20,7 млн. Рівень зайнятості зріс з 57,7% до 57,9%, а серед населення працездатного віку – з 65,4% до 65,9% відповідно. Чисельність безробітних віком 15-70 років скоротилася на 85,8 тис. осіб і становила 1,5 млн. Рівень безробіття знизився з 7,2% до 6,8%, а серед осіб працездатного віку – з 7,8% до 7,4% економічно активного населення відповідного віку. Тривалість пошуку роботи безробітними скоротилася з 7 до 6 місяців. Чисельність економічно неактивних осіб, зневірених у пошуках роботи, зменшилась на 27,7% [2]. Хоча і спостерігаються позитивні зрушення щодо зайнятості населення, все одно залишається велика частина економічно неактивного населення, яка є основним об'єктом спрямування величезної матеріальної допомоги, яку в повному обсязі державі забезпечити досить важко. Вкрай необхідно стимулювати зайнятість, що в свою чергу призведе до збільшення ВВП, до підвищення рівня виробництва товарів та послуг, вивільниться частина грошової маси, яку держава зможе спрямувати в соціальну сферу. А якщо врахувати неповну зайнятість працюючих та функціонування тіньового ринку робочої сили, то, за оцінками фахівців Світового банку, реальне безробіття в країні досягає 30 відсотків. Тому в Україні вкрай низький рівень якості життя населення. Понад 28 відсотків населення знаходяться за межею бідності, а це 13 млн. громадян. Більша частка бідного населення належить до категорії злидених. Наслідком зубожіння населення стала постійна міграція громадян України. В системі міжнародних економічних відносин з України відбувається “віттік мозку” – науковців, геніальних та талановитих людей, які не можуть сьогодні знайти собі гідне місце в своїй державі. Вражають показники мінімальної заробітної плати в Україні – 515 гривень, при прожитковому мінімуму – 633 гривні, при середній заробітній платі в межах 1200 гривень. В той час

як в Європі та США мінімальна заробітна плата становить 12-17 дол. за годину. І тому знаходити спільні риси моделей соціального захисту населення країн Європи та України дуже важко.

Така ситуація в Україні має своє підґрунтя. Результат зміни системи управління державою на переломі 90-х рр., з прийняттям Україною незалежності та поступового формування в ній ринкового господарства, безумовно, вплинули на кризові явища в економічному житті. Звернемося до історії з метою виявлення особливостей тогочасної фінансово-кредитної політики та стану соціальної сфери. Згідно з даними бюлетеня НБУ № 12 за 1998 р., у грудні 1998 р. середня номінальна заробітна плата працюючих у народному господарстві України становила 188,3 грн (або при курсі 3,427 грн/дол.США близько 55 дол. США). У 1999 р. номінальна зарплата збільшувалася і в грудні її середнє значення становило 218,88 грн з врахуванням та 235,31 грн без врахування КСП (тобто відповідно 43,2 і 46,4 дол. США при середньому курсі гривні в цьому місяці 5,0691 грн/дол.). Отже, в доларовому еквіваленті заробітна плата в Україні у 1999 р. знизилася. Заборгованість по заробітній платі протягом 1999 р. в Україні зменшилась, як і в Росії (з 7 млрд грн навесні до 6,4 млрд грн у грудні), а в першому кварталі 2000 р. – знову збільшилася (до 6,5 млрд грн). На відсутність соціальної спрямованості економічних перетворень відтоді, як їх почали проводити, вказує різке підвищення або, як його називали, лібералізація цін на початку 1992 р. Ця так звана “лібералізація” була здійснена без попереджувальних заходів щодо пом’якшення її негативних наслідків для населення. Вона відразу призвела до значного знецінення коштів населення, включаючи заощадження, та до різкого розшарування серед жителів країн на багатих і бідних зі значним зниженням рівня споживання і погіршенням рівня та якості життя більшої частини громадян. Лібералізація цін суттєво скоротила платоспроможний попит населення, додатково зменшений діяльністю численних посередницьких структур, що стало першопричиною значного падіння економіки в Україні.

Різкі зміни у бюджетній сфері щодо процедур формування і виконання державного бюджету здійснювались без врахувань змін у соціально-економічній ситуації. Система забезпечення різних соціальних гарантій вимагала створення ринкових методів їх здійснення. Проте реформування бюджетної сфери в цьому напрямі звелось до досить простої дії – зменшення витрат на соціальні потреби. При черговому секвестрі бюджетних видатків часто в першу чергу скорочувалися соціальні витрати. Це скорочення, від якого чи не найбільше постраждали медицина та освіта, призвело до того, що встановлені мінімальні рівні зарплати і пенсії фактично не виконували своє призначення щодо забезпечення нижньої межі відтворення життєдіяльності людського організму. Покриття дефіциту бюджету за рахунок грошової емісії на початку 1990-х рр. призвело до гіперінфляції в Україні та Росії.

Наслідком цього знову стало значне знецінення коштів населення, які в той період таким чином використовувались обома державами як засіб вирішення бюджетних проблем і перетворились на джерело збагачення для багатьох комерційних і банківських структур. Покриття в подальшому дефіциту бюджету за рахунок розміщення короткострокових облігацій внутрішніх позик в Україні та Росії призвело до утворення фінансових пірамід по внутрішніх боргах. Це стало однією з причин валютних криз у 1998 р., в ході яких відбулося чергове знецінення коштів громадян обох держав через різке падіння валютних курсів рубля і гривні. До того ж, включення значних обсягів грошової маси до обігу вказаних цінних паперів також було однією з причин незабезпечення пристойного рівня соціальних виплат.

Таким чином, можна зробити висновки, що стан соціального забезпечення населення прямо залежить від економічного потенціалу країни, вдалої та продуманої фінансово-грошової політики, політики зайнятості. Держава повинна стимулювати інтенсивне відтворення трудових ресурсів, збільшуючи показники ВВП. І тільки при такій ситуації Україна зможе вивільняти частину державних коштів, спрямовуючи їх на соціальну підтримку економічно активного населення та соціальний захист найбільш уразливих прошарків населення.

Л і т е р а т у р а :

1. Офіційний сайт бізнес-новин www.ukrbiznes.com
2. Офіційний сайт державної служби зайнятості www.dcz.gov.ua
3. Офіційний сайт газети "Обрій" <http://www.obriy.pib.com.ua>
4. Про становище молоді в Україні: Т. В. Безулік, А. І. Білий, Є. І. Бородін та ін. – К.: Гопак, 2006. – С. 35-98.

Вольнова Л. М.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

А н н о т а ц и я

Рассмотрены подходы к понятию "психологическая культура", раскрыты компоненты психологической культуры специалиста социальной сферы, выделены проблемы формирования психологической культуры современных специалистов.

Кінець ХХ ст. приніс в наше життя явище, якого не існувало в ньому легально з 1936 р. Стали з'являтися практичні психологи, а пізніше і соціальні працівники, котрі пропонували суспільству абсолютно специфічні види послуг: визначення ступеня соціальної захищеності особи, сприяння дотриманню щонайперших прав людини,